

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑ ΡΗΣ

Πάυλος Καρρέρ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑ ΡΗΣ

Παύλος Καρρέρ

ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ
ΣΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Σε συναυλιακή μορφή

ΛΥΡΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΚΥΚΛΟΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Παύλος Καρρέρ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

Μελόδραμα σε τέσσερις πράξεις (σε συναυλιακή μορφή)

Μουσική διεύθυνση:
Βύρων Φιδετζής

Μετάφραση:
Βέτα Πεζοπούλου
(Νέα επιμέλεια: Δημήτρης
Γιάκας)

Νέα ενορχήστρωση:
Βύρων Φιδετζής

Σχεδιασμός φωτισμών:
Στέλλα Κάλτσου

Διδασκαλία χορωδίας:
Σταύρος Μπερής

Μουσική προετοιμασία:
Δημήτρης Γιάκας

Μάρκος Μπότσαρης:
Κωνσταντίνος Κληρονόμος

Σοφία:
Άννα Στυλιανάκη

Μουσταφά:
Γιώργος Κανάρης

Παλαιών Πατρών Γερμανός:
Χριστόφορος Σταμπόγλης

Χρυσή:
Αρτεμης Μπόγγρη

Συμφωνική Ορχήστρα και
Χορωδία Δήμου Αθηναίων

Πρέπει να πρωτοήρθα σε επαφή με το «εθνικόν μελόδραμα» του Παύλου Καρρέρ στα 1957, και πιθανότατα στην πρωτότυπη μορφή του. Σε παλιά εφημερίδα της Θεσσαλονίκης («Μακεδονία», 31 Μαρτίου 1957) ανιχνεύτηκε κάποια αναφορά σχετική με την όπερα του συνθέτη *Μάρκος Μπότσαρης*. Το αν η αναφορά αυτή σχετιζόταν με ανέβασμα του έργου στην πόλη της Θεσσαλονίκης παραμένει προσώρας ασαφές. Ωστόσο, ένα λίγο μεταγενέστερο φύλλο της ίδιας εφημερίδας («Μακεδονία», 4 Ιουνίου 1957) μας ενημερώνει ακριβέστερα για συγκεκριμένο ανέβασμα του έργου: Η όπερα του Παύλου Καρρέρ *Μάρκος Μπότσαρης* παρουσιάστηκε σκηνικά στην Κατερίνη, στην αίθουσα «Πιερίδων Μουσών» (ή, κατά ασφαλέστερη και πιο πρόσφατη ενημέρωση, στην αίθουσα «Ευκαρπίδη») στις 2 Ιουνίου 1957* υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Μίμη Παπαδημητρίου.

Συμπληρωματικές πληροφορίες* μας ενημερώνουν ότι ήδη τότε η όπερα δεν ήταν άγνωστη ούτε στην ορχήστρα ούτε και στο κοινό της Θεσσαλονίκης. Είχε παρουσιαστεί σκηνικά ως δίπρακτη όπερα (από τα στοιχεία που έχουμε φαίνεται ότι παίχτηκαν μόνο η Α' και η Δ' πράξη) στην αίθουσα «Παλλάς» της πόλης μερικά χρόνια πριν, στις 13 Ιουνίου 1948, υπό τη διεύθυνση του Επαμεινώνδα Φλώρου.

Όμως, πώς «πήρα» εγώ κάτι, μικρό παιδί τότε, απ' τον *Μάρκο Μπότσαρη* του 1957;

Στα μετακατοχικά χρόνια, η Συμφωνική Ορχήστρα της Θεσσαλονίκης αγωνιζόταν καθημερινά σχεδόν για να υπάρξει. Έζησα εκείνη την πραγματικότητα από πρώτο χέρι αφού ο πατέρας μου, φλαουτίστας ο ίδιος και για πολλά χρόνια πρόεδρος των μουσικών, ανεβοκατέβαινε στην πρωτεύουσα, προσπαθώντας να πετύχει την κρατικοποίηση της ΣΟΘ κατά το ανάλογο της ορχήστρας των Αθηνών. Στο μεταξύ, διάφοροι φορείς της πόλης υιοθετούσαν τρόπον τινά κατά καιρούς την ορχήστρα, ώστε με τα γλιόχρα οικονομικά τους να την κρατήσουν έστω και για μικρό χρονικό διάστημα ζωντανή.

Περί το 1955 το ρόλο του «διασώστη» είχε αναλάβει ο Ραδιοφωνικός Σταθμός Θεσσαλονίκης με τον τότε υπεύθυνό του, τον Νίκο Συνοδινό. Έτσι έζησε τα χρόνια εκείνα η Συμφωνική Ορχήστρα της Θεσσαλονίκης κι έτσι κατορθώθηκε να μείνει

ζωντανή ως το 1959, οπότε ουσιαστικά επανιδρύθηκε ως Συμφωνική Ορχήστρα Βορείου Ελλάδος. Εγώ, παιδάκι τότε, συνόδεα τον πατέρα μου συχνότατα στις δοκιμές της ορχήστρας και καθόμουν δίπλα του, στο πλάι των φλάουτων. Φαντάζομαι λοιπόν ότι αυτό το κάτι ελάχιστο θα το «πήρα» από εκείνη την προετοιμασία και τη μελέτη του *Μάρκου Μπότσαρη* στα 1957.

Η σχέση πάντως της όπερας του Καρρέρ με τη Θεσσαλονίκη και γενικότερα με τη Βόρειο Ελλάδα θα ήταν λειψή, αν δεν πρόσθετα στα παραπάνω λίγα ακόμα στοιχεία.

Στις 8 Οκτωβρίου του 1913, ένα χρόνο μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, η εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» μας πληροφορεί για την εθνική συγκίνηση που προκάλεσε στο κοινό της πόλης πρόσφατη παράσταση (Θέατρο Λευκού Πύργου, 6/10/13) του *Μάρκου Μπότσαρη*.

Στις 25 Μαρτίου του 1930, παρουσιάζονται αποσπάσματα του έργου στο προαναφερθέν θέατρο του Λευκού Πύργου, μάλλον υπό το μαέστρο Τότη Καραλίβανο.

Τον Σεπτέμβριο του 1937, πραγματοποιούνται δύο παραστάσεις του έργου στο θέατρο «Μέγας Αλέξανδρος» υπό το μαέστρο Σώτο Βασιλειάδη.

Στις 4 Μαΐου του 1972, ο μαέστρος Μίμης Παπαδημητρίου δίνει συναυλιακά κάποια αποσπάσματα απ' τον Μάρκο, με 30μελή ορχήστρα «ποικίλης μουσικής», σολίστ και τη χορωδία «Πέλλα» Γιαννιτών στο κινηματοθέατρο «Παλλάς» της Κατερίνης.

Επίλογος:

Στη Θεσσαλονίκη και στις αρχές της 10ετίας του '70 ο λαμπρός συνθέτης Νίκος Ασρινίδης ενορχηστρώνει εκ νέου την όπερα *Μάρκος Μπότσαρης* του Παύλου Καρρέρ!

25 Μαρτίου 1973: Στη νέα αυτή ενορχήστρωσή της, η όπερα παίζεται συναυλιακά υπό τον Στέλιο Καφαντάρη στην ΕΛΣ και σε νέα ελληνική μετάφραση της Βέτας Πεζοπούλου.

6 Ιουνίου 1988: Ο Νίκος Ασρινίδης διευθύνει συναυλιακά τη δική του ενορχηστρωτική εκδοχή στη Θεσσαλονίκη, στο θέατρο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.

Τέλος, στις 25 Ιουνίου 2012 και στο πλαίσιο του 8ου κύκλου των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών, παρουσιάζεται πλήρης η όπερα του Παύλου Καρρέρ, όπως διασώθηκε στη μορφή της αναγωγής της για πιάνο και φωνές (σπαρτίτο), σε μουσική διδασκαλία του Δημήτρη Γιάκα.

Ερωτήματα αναπάντητα:

1. Γιατί ο Νίκος Αστρινίδης πραγματοποιεί περί το 1970 νέα ενορχήστρωση;
2. Από πού αντέγραψε το 1964 (άρα μετά τους σεισμούς του '53) στη Ζάκυνθο ο αντιγραφέας Δημήτριος Ρουμαντζάς το υπάρχον μοναδικό σήμερα σπαρτίτο - πηγή;
3. Γιατί ο Τότης Καραλίβανος, παλαιάμαχος μαέστρος του Ελληνικού Μελοδράματος και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, ενορχήστρωσε αποσπάσματα απ' τον Μάρκο περί την 10ετία του '60;
4. Πού βρίσκονται η παρτιτούρα(ες), το σπαρτίτο(α) και το υλικό(α) ορχήστρας που χρησιμοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη στα χρόνια του '40 και του '50;
5. Πού βρίσκονται όλα τα υλικά των δεκάδων παραστάσεων του Μάρκου σ' Ευρώπη κι Αμερική το 19ο και τον 20ό αιώνα;
6. Οι οργανικές ενδείξεις στη φωτοτυπία του σπαρτίτου του 1964 αναφέρονταν στην ενορχήστρωση του Καρρέρ, ή προστέθηκαν μεταγενέστερα βάσει της ενορχήστρωσης Αστρινίδη; Αυτό το τελευταίο είναι και το μόνο ερώτημα που απαντήθηκε μόλις βρέθηκε αντίγραφο της παρτιτούρας Αστρινίδη. Πρέπει να προέρχονται απ' το πρωτότυπο.

Σ' αυτή τη βάση στηρίχτηκα για να κάνω τη δική μου ενορχήστρωση της όπερας. Παρά τον απέραντο σεβασμό μου στο μουσικό Αστρινίδη, νομίζω ότι η ενορχήστρωσή του του Μάρκου, αν και σονάριε εξαιρετικά, δεν ανταποκρίνεται ωστόσο στυλιστικά στο ύφος του Καρρέρ.

Προσωπικά, έχοντας διευθύνει πλειάδα έργων του συνθέτη, μεταξύ των οποίων και τρεις όπερες, θεωρώ ότι γνωρίζω κάπως την ορχηστρική του τέχνη. Έτσι, μετά και την ακρόαση του έργου το 2012 και την παρότρυνση των φίλων και συναδέλφων

καλλιτεχνών που συνέβαλαν στην αναβίωσή του, πήρα τη μεγάλη απόφαση να αποτολμήσω να το ενορχηστρώσω. Δούλεψα περί τους 14 μήνες, από τις 10 Ιουλίου 2012 ως τις 25 Σεπτεμβρίου 2013. Πέραν του προαναφερθέντος σπαρτίτου-πηγής, χρησιμοποίησα και κάποια παλαιότερα σπαράγματα σπαρτίτων απ' το αρχείο Κοκκίνη κ.ά., όπως και κάποιες σκόρπιες ορχηστρικές πάρτες από το χορωδιακό της αρχής της 3ης πράξης.

Την ενορχήστρωση του *Μάρκου Μπότσαρη* την αφιερώνω στον παλιό μου φίλο Νίκια Λούντζη. Ας τη δεχτεί ως μικρό αντίδωρο για την πολύχρονη συμπαράστασή του στον ωραίο αγώνα για την Ελληνική Μουσική Τέχνη, αλλά και ως ελάχιστο δείγμα θαυμασμού μου για το πολύτιμο ιόνιο πνεύμα που ο ίδιος ο Νίκιας τόσο μοναδικά εκπροσωπεί.

Οφείλω απέραντη ευγνωμοσύνη στο φίλο μου καθηγητή κ. Νίκο Μαλιάρα, που με άπειρη αφοσίωση και απόλυτη ανιδιοτέλεια δαπάνησε ώρες και ώρες για να γράψει στον υπολογιστή την παρτιτούρα, το σπαρτίτο και τις πάρτες της ορχήστρας. Οι ώρες που συνεργαζόμασταν κατά καιρούς πάνω στον Μάρκο υπήρξαν για μένα εξαιρετικά γόνιμες, και πλειστάκις με βοήθησαν να λύσω ποικίλα προβλήματα που αναπόφευκτα συνοδεύουν κάθε τέτοια δουλειά. Τον ευχαριστώ από καρδιάς, τόσο αυτόν όσο και την οικογένειά του για τη συνεργασία αλλά και για τη συμπαράσταση που μου έδειξαν στο μακρύ διάστημα ολοκλήρωσης αυτής της εργασίας.

Για τη φειτηνή πραγμάτωση των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών, στο πλαίσιο των οποίων εντάσσεται η παρουσίαση του *Μάρκου Μπότσαρη*, θέλω να ευχαριστήσω τον Πρόεδρο της ΝΕΡΙΤ κ. Πέτρο Μάνη, καθώς και τους κ.κ. Νίκο Ξανθούλη, Αντώνη Γιαμβριά και Χρήστο Παπαγεωργίου για τη στοργή και το ενδιαφέρον τους να στηρίξουν τον ενδεκάχρονο πλέον θεσμό. Παρομοίως οφείλω ευχαριστίες στο μουσικό τμήμα του ΠΑΜΑΚ και στον Πρόεδρό του καθηγητή κ. Δημήτρη Χανδράκη, όπως και στη Διευθύντρια του ΚΩΘ κα Λόλα Τότσου και στον Πρόεδρό του κ. Χαράλαμπο Λεφάκη.

Τέλος, ευγνωμοσύνη χρωστώ επίσης στους συν-αδέλφους μουσικούς, συνθέτες και μουσικολόγους που με την ψυχή, το σώμα και το πνεύμα τους, συνδημιούργησαν και φέτος τις Ελληνικές Μουσικές Γιορτές.

Ζάκυνθος, Σαρακίνα
Αυγ. 2015

Υ.Γ. Το καλοκαίρι του 2019 είχαμε κανονίσει με τον μαέστρο Γιώργο Μπαλατσινό να βρεθούμε στη Τήνο όπου αυτός μεν συνήθιζε να παραθερίζει εγώ δε θα βρισκόμουν εκεί για μία συναυλία στο πλαίσιο του εορτασμού του έτους Σκαλκώτα αφού η οικογένεια του μεγάλου μας συνθέτη απ' την μεριά του πατέρα του κατάγονταν από τη Τήνο. Ατυχώς η συνάντηση δεν έγινε επειδή η συναυλία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, μιλώντας όμως με τον κ. Μπαλατσινό στο τηλέφωνο έμαθα εντελώς συμπτωματικά ότι στην πανσιόν «Βορεάδες» του νησιού όπου διέμεινε, εντόπισε τυχαία ένα χειρόγραφο σπαρτίτο της όπερας Μάρκος Μπότσαρης του Παύλου Καρρέρ! Το δεμένο σπαρτίτο όπως μου είπε, βρισκόταν ανάμεσα σε λίγα πιανιστικά και παιδαγωγικά κομμάτια πάνω στο παλιό πιάνο στο σαλόνι της πανσιόν. Ο κ. Μπαλατσινός μου έδωσε όλες τις σχετικές πληροφορίες κι έτσι αφού το συζητήσαμε με τον παλιό συνεργάτη μου Νίκο Μαλιάρα, αποφασίσαμε να μεταβούμε μαζί στη Τήνο, για να δούμε και να φωτογραφίσουμε το απίθανο από πάσης απόψεως εύρημα. Το πως κατέληξε το σπαρτίτο στη πανσιόν, το μάθαμε από την ευγενέστατη ιδιοκτήτρια της κα Μάρω Στεργιώτη και με όσα διάβασα στο εσώφυλλο του μπόρεσα κάπως να σκιαγραφήσω τον μακρύτερο δρόμο που έκανε μέχρι να φτάσει στο νησί.

Όλες οι νότες όπως και το πιάνο της πανσιόν ανήκαν στην μακαρίτισσα Γιάννα Ακριβοπούλου διευθύντριας και καθηγήτριας του πιάνου ενός ιδιωτικού Ωδείου στην Τήνο. Καθώς

η κα Στεργιώτη υπήρξε μαθήτρια της, η Ακριβοπούλου της χάρισε κάποια στιγμή το πιάνο μαζί με τις νότες της μεταξύ των οποίων και το σπαρτίτο του Μάρκου. Σε μία απ' τις πρώτες σελίδες του δεμένου σπαρτίτου υπήρχε η σφραγίδα του μαέστρου Σώτου Βασιλειάδη ο οποίος είχε διευθύνει το έργο στη Θεσσαλονίκη στις 11 Σεπτεμβρίου 1937 στο θέατρο «Μέγας Αλέξανδρος». Σύμφωνα με την αφήγηση της κας Στεργιώτη η Ακριβοπούλου είχε ζήσει για χρόνια στη Θεσσαλονίκη και εικάζω ότι μπορεί να συμμετείχε ως πιανίστα στη διδασκαλία του έργου το 1937. Πιθανότατα λοιπόν μετά τις δοκιμές και τη συναυλία το σπαρτίτο ξεχάστηκε ανάμεσα στα βιβλία της και κατέληξε μετά από χρόνια μαζί της στη Τήνο...

Επί της ουσίας η ανεύρεση του, πέραν της διευκρίνισης μερικών λεπτομερειών δεν μας βοηθάει να λύσουμε προβλήματα όπως εκείνο της γλώσσας (καταγράφεται μόνο η ελληνική μετάφραση του Α. Γεράκη) ή μουσικών μερών που δεν υπήρχαν ούτε στο σπαρτίτο Ρουμαντζά. Ωστόσο, το σπαρτίτο της Τήνου δεν παύει να είναι εξαιρετικά πολύτιμο γιατί και μόνο με τα κοψίματα ή τα διάφορα αρμονικά ή μελωδικά λάθη που εμπειρεύει, μας δίνει μια πολύ γλαφυρή εικόνα για τις δυσκολίες ανεβάζματος των μελοδραματικών και ιδιαίτερα των ελληνικών έργων παλιότερα...

* Τις πληροφορίες τις οφείλω στον φίλο μου καθηγητή κύριο Χ. Βάρβογλη.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΡΕΡ

Ο Παύλος Καρρέρ (Ζάκυνθος, 12 Μαΐου 1829 - Ζάκυνθος, 7 Ιουνίου 1896) καταγόταν από ιστορική οικογένεια της Ζακύνθου με ρίζες από την Κύπρο και τη Μάλτα. Σπούδασε μουσική στη Ζάκυνθο και την Κέρκυρα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1850 εγκαταστάθηκε στο Μιλάνο, όπου παρουσίασε με μεγάλη επιτυχία από τη σκηνή των θεάτρων Carcano και Alla Canobbiana τα πρώτα του σκηνικά έργα (τρεις όπερες και δύο μπαλέτα). Στην ίδια πόλη συνέθεσε πολυάριθμα έργα μουσικής δωματίου. Το 1857 επαναπατρίστηκε και έκτοτε παρέμεινε στη Ζάκυνθο έως το τέλος της ζωής του, άρρηκτα συνδεδεμένος με την πολιτιστική ζωή του νησιού. Το 1858 μετέβη στην Αθήνα και παρουσίασε ενώπιον του βασιλικού ζευγους, Όθωνος και Αμαλίας, αποσπάσματα

από την όπερά του «*Μάρκος Βότσαρης*». Ωστόσο, η από σκηνής παράσταση του έργου, λόγω του αντιοθωμανικού του περιεχομένου, στάθηκε αδύνατη εκείνη την εποχή. Εν τέλει ο *Μάρκος Βότσαρης* πρωτοπαρουσιάστηκε στην Πάτρα το 1861 και στη συνέχεια έγινε ένα από τα δημοφιλέστερα Ελληνικά έργα του 19ου αιώνα και γνώρισε αλληπάλληλες σκηνικές διδασκαλίες στα ελληνικά θέατρα του 19ου και του πρώτου μισού του 20ού αιώνα.

Άλλα σκηνικά του έργα είναι: *Dante e Bice* (Δάντης και Βεατρίκη, 1852), *Isabella d'Aspeno* (1853), *La Rediviva* (1855), *Fior di Maria* (1867), *Κυρά Φροσύνη* (1868), *Maria Antonietta* (1873), *Δέσπω* (1875), *Κόντε Σπουργίτης* (1888), *Μαρθών - Σαλαμίς* (1886) και τα μπαλέτα *Cadet Barriere* (1853) και *Bianca di Belmonte* (1850).

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΜΑΛΙΑΡΑ

Καθηγητής Ιστορικής Μουσικολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Σύμφωνα με τα ιστορικά στοιχεία και τα ερευνητικά αποτελέσματα που διαθέτουμε τη στιγμή αυτή, το έτος 1815 είναι η χρονιά κατά την οποία συντέθηκε και παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Κέρκυρα το πρώτο ελληνικό λυρικό έργο. Πρόκειται για την σύντομη οπερατική σκηνή "Don Crepuscolo", το νεανικό πρωτόλειο του 20χρονου τότε και μετέπειτα γενάρχη και πρωτοδασκάλου της Νεοελληνικής Έντεχνης μουσικής, του Κερκυραίου Νικόλαου Χαλικιόπουλου Μάντζαρου. Το σημαντικό αυτό γεγονός αποκτά την ιστορική σημασία του όχι τόσο για την καλλιτεχνική αξία του έργου καθ' εαυτό, αλλά κυρίως διότι πρόκειται για μια απόπειρα που δίνει το έναυσμα για τη δημιουργία μιας αξιολογότερης και αξιοθαύμαστης μουσικής δημιουργικότητας στα Επτάνησα του 19ου αιώνα και την ανάδειξη της πρώτης οργανωμένης, εκτεταμένης και όχι αποσπασματικής χορείας έντεχνης ευρωπαϊκής μουσικής στις Ελληνικές Χώρες, της λεγόμενης Επτανησιακής Σχολής. Μιας Επτανησιακής σχολής μουσικής που δεν είναι λιγότερο σημαντική από εκείνη της Λογοτεχνίας, του Διονυσίου Σολωμού, του Ανδρέα Κάλβου και του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Σε οποιαδήποτε χώρα του Κόσμου, μια τέτοια τεράστια σημασία επέτειος για την Ιστορία της εγχώριας καλλιτεχνικής παραγωγής θα είχε λάβει διαφορετικές διαστάσεις και θα είχε καταγραφεί ως σημαντικό ορόσημο στην πνευματική ιστορία του τόπου. Θα ήταν κτήμα του συλλογικού υποσυνειδήτου και της συλλογικής πολιτιστικής μνήμης το γεγονός ότι η Έντεχνη Μουσική, που βασίζεται και αποτελεί μέρος της συνολικότερης ευρωπαϊκής πολιτιστικής παράδοσης, έχει στην Ελλάδα Ιστορία ήδη τουλάχιστον 200 ετών! Θα ήταν αυτονόητο ότι οι σημαντικότεροι εκπρόσωποί της, ο Μάντζαρος, ο Καρρέρ και ο Σαμάρας, ο Καλομοίρης, ο Λαυράγκα, ο Σκαλκώτας και ο Πετρίδης, ο Ξενάκης, ο Παπαϊωάννου και ο Χρήστου, δικαιούνται να κατέχουν μια θέση στον κατάλογο των δημιουργών της σύγχρονης ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας των νεότερων χρόνων ανάλογη εκείνης του Σολωμού και του Παλαμά, του Καβάφη, του Σεφέρη και του Ελύτη στην Ποίηση, του Ξενοπούλου, του Καζαντζάκη και του Μυριβήλη στην Πεζογραφία, του Λύτρα, του Γύζη και του Παρθένη στην ζωγραφική, για να αναφέρω ελάχιστα μόνο ονόματα.

Εν τούτοις, η κατάσταση είναι αρκετά διαφορετική. Στη χώρα μας η μελέτη, η προβολή, η αποτίμηση, η καταξίωση για την έντεχνη μουσική δημιουργία βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Η συστηματική κρατική στήριξη και η αναγκαία δημιουργία θεσμικού πλαισίου που θα στηρίξει και θα αναδείξει την έντεχνη μουσική δημιουργία δεν είναι αυτονόητη στην Ελλάδα.

Οι προσπάθειες του Βύρωνα Φιδετζή, εδώ και 40 και πλέον χρόνια, να αναζητήσει, να συγκεντρώσει, να αποκαταστήσει, να διερευνήσει, να αποτιμήσει, να αρχειοθετήσει, να εκτελέσει και να ηχογραφήσει τα έργα όλων των τάσεων, ιστορικών περιόδων και τεχνοτροπιών των Ελλήνων Συνθετών ακόμη, αλλά και οι προσπάθειες τόσων άλλων χαλκέντερων ερευνητών, όπως ο Λεωτσάκος, ο Κωνσταντζος, ο Ταμβάκος, ο Κώστιος, η Ρωμανού και πολλοί άλλοι, βασίζονται ουσιαστικά μόνο στην απεριόριστη αγάπη προς το αντικείμενο. Αν ευδοκιμούν, και ευδοκιμούν αναμφισβήτητα, το καταφέρνουν με μεγάλη δυσκολία και όχι με την απαραίτητη στήριξη των θεσμών, οι οποίοι ακόμη και σήμερα συχνά δυσπιστούν έναντι της Νεοελληνικής Μουσικής Τέχνης ή επιλέγουν να προβάλλουν μόνο συγκεκριμένα είδη και κατηγορίες.

Ίσως και ο Μάρκος Μπότσαρης του Ζακυνθινού συνθέτη Παύλου Καρρέρ, η σημαντικότερη μάλλον ελληνική όπερα του 19ου αιώνα πριν τα έργα του Σαμάρα και του Λαυράγκα, να αποτελεί ένα χαρακτηριστικό δείγμα και τεκμήριο των όσων προηγουμένως σημειώσαμε και ίσως να βοηθήσει να αντιληφθούμε κάποιες από τις αιτίες του. Γράφτηκε στην δεκαετία του 1850 και αποτελεί το πρώτο έργο του συνθέτη και ένα από τα πρώτα με θεματολογία από την Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας, την ηρωική Επανάσταση του 1821. Στην διάρκεια της ζωής του ο συνθέτης την παρουσίασε πολλές φορές σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, και το έργο κατέστη εξαιρετικά δημοφιλές. Η μουσική του μάλιστα λειτούργησε πολλές φορές και εθνεγερτικά, όπως στη διάρκεια της Κρητικής Επανάστασης του 1866-69: τότε, μια σειρά παραστάσεων του έργου στην Ερμούπολη της Σύρου, ξεσήκωσε τόσο πολύ τους κατοίκους, ώστε δημιουργήθηκε ολόκληρο εκστρατευτικό σώμα εθελοντών, που στρατολογήθηκαν και μετέβησαν στην Κρήτη για να συμμετάσχουν στον Αγώνα και να βοηθήσουν την

Επανάσταση. Εν τούτοις, παρ' όλες τις συνεχείς προσπάθειές του, το έργο δεν παρουσιάστηκε άμεσα όσο ζούσε ο συνθέτης στην Αθήνα! Οι λόγοι ήταν επιφυλάξεις ως προς την εξωτερική πολιτική τη Χώρας έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και αντιδράσεις απογόνων άλλων ηρώων του 21, που δεν ήθελαν να προβάλλεται ένας αγωνιστής, όπως ο Μάρκος Μπότσαρης και όχι και οι δικοί τους πρόγονοι!.. Ανάλογη τύχη είναι και ένα άλλο λυρικό έργο του Καρρέρ, η όπερα «Μαραθών-Σαλαμίς», που ο συνθέτης μάταια προσπάθησε να εντάξει στις εορταστικές εκδηλώσεις για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας του 1896.

Ο Μάρκος Μπότσαρης, αντίθετα, παίχτηκε αρκετές φορές μετά το θάνατο του συνθέτη, πριν και μετά την ίδρυση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, συχνά όμως αποσπασματικά και με αφορμή Εθνικές Επετείους της 25ης Μαρτίου, υποδηλώνοντας έτσι και υποδεικνύοντας μια ιδιαίτερη και προφανώς όχι επαρκή αποτίμηση της καλλιτεχνικής του αξίας. Παρ' όλες τις επανειλημμένες εκτελέσεις, όμως, το έργο δεν διασώζεται ολοκληρωμένο σε κανένα γνωστό μουσικό αρχείο.

Η παρτιτούρα και οι πάρτες του έργου, παρ' όλες τις πολλές εκτελέσεις του κατά τόπους στον 19ο αιώνα, λανθάνουν ή έχουν οριστικά χαθεί. Ίσως να βρίσκονται κάπου ξεχασμένες σε κάποιο αρχείο στη Ζάκυνθο ή αλλού ή ίσως να καταστράφηκαν στον μεγάλο σεισμό και πυρκαγιά της Ζακύνθου το 1953.

Η Εθνική Λυρική Σκηνή διαθέτει μόνο ένα χειρόγραφο σπαρτίτο του έργου, πάνω στο οποίο πιθανότατα βασίστηκαν οι δύο ενορχηστρώσεις, η πρώτη, που έγινε από τον Θεσσαλονικέα συνθέτη Νίκο Ασρινίδη, στη δεκαετία του 1970, και η δεύτερη, από τον Βύρωνα Φιδετζή, μεταξύ 2013 και 2015.

Μια σύντομη περιγραφή του μουσικού ύφους στο οποίο είναι συνθεμένο το έργο του Καρρέρ δεν θα δυσκολευόταν να το κατατάξει μεταξύ των πιο πετυχημένων έργων συνθετών όπερας στο ιταλικό ύφος των μέσων του 19ου αιώνα.

Η αναζήτηση ελληνότροπων μοτίβων, ρυθμικών ή μελωδικών δύσκολα θα αποδώσει θετικά αποτελέσματα, αν εξαιρέσει κανείς ένα από τα πρώτα νούμερα της όπερας, τον πασιόνωστο Γερω-Δήμο, που ήταν αρχικά ξεχωριστή σύνθεση του Καρρέρ, σε ποίηση Αριστοτέλη Βαλαωρίτη και εντάχθηκε αργότερα στην όπερα. Η δε δομή της σύνθεσης είναι η τυπική μιας

ιταλικής όπερας, με τον χωρισμό σε σκηνές, στις οποίες περιλαμβάνονται ρετσιτατίβα, διάλογοι, άριες και εξαιρετικά θεατρικά και μεγαλοπρεπή χορωδιακά. Ωστόσο, η μουσική είναι πολύ εκφραστική, διανθισμένη με υπέροχες μελωδίες, ιδιαίτερα στα αργά, λυρικά, επικά ή ηρωικά μέρη της. Έτσι, δεν είναι δυσεξήγητη η πατριωτική έξαρση που προκαλούσε το έργο διαχρονικά, και η μεγάλη δημοφιλία του.

Η νέα παραγωγή του έργου ξεκίνησε από την προσπάθεια του Βύρωνα Φιδετζή να αποκαταστήσει μια εκδοχή του έργου όσο το δυνατόν πιο κοντά στην επτανησιακή αισθητική και πρακτική της εποχής. Η πλήρης ενορχήστρωση εκπονήθηκε μετά από συστηματική εργασία 14 περίπου μηνών, και κατόπιν αυτού αναλήφθηκε η καταγραφή του έργου στο μουσικό λογισμικό, ώστε να μπορέσει να δημιουργηθεί μια σωστή και χρηστική παρτιτούρα και νέες ελεγμένες πάρτες για το έργο. Η εργασία αυτή αναλήφθηκε από τον υπογράφωντα, ο οποίος ανέθεσε μέρος της σε δύο φοιτητές του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, μέλη του Σεμιναρίου «Εργαστήρι της Ελληνικής Μουσικής», στο εαρινό εξάμηνο του 2013-14. Οι δύο φοιτητές, η Βανέσα Καρβέλη και ο Δημήτρης Κινόπουλος, ανέλαβαν να καταγράψουν την παρτιτούρα της 3ης και της 4ης πράξης αντίστοιχα. Κατόπιν ακολούθησε η επίσης επίπονη εργασία της καταγραφής της αναγωγής σε πιάνο (spartito), των διορθώσεων και βελτιώσεων της παρτιτούρας και της προσαρμογής του κειμένου, η οποία βασίστηκε στις διάφορες εκδοχές που υπήρχαν από το παρελθόν. Το νεοελληνικό κείμενο βασίστηκε στη νεοελληνική μετάφραση στη δημοτική της Βέτας Πεζοπούλου (που εκπονήθηκε το 1971 και βασίστηκε στο πρωτότυπο ιταλικό λιμπρέτο) στην οποία έγιναν ελάχιστες προσαρμογές, που κρίθηκαν αναγκαίες. Κι έτσι πιστεύουμε ότι παραδίδουμε σήμερα μια επιστημονικά τεκμηριωμένη και καλλιτεχνικά άρτια εκδοχή ενός ιστορικού έργου, από τα σημαντικότερα του νεότερου Ελληνικού Μουσικού Πολιτισμού.

«Όλα καλά, όταν γίνονται μεσ' στον καιρό τους»

Σοφοκλής, «Οιδίπους Τύραννος»[1]

Την 30η Απριλίου 1861, στην Πάτρα, παγκόσμια πρώτη της όπερας του ζακυνθινού συνθέτη Παύλου Καρρέρ *Μάρκος Μπότσαρης*. Παγκόσμια πρώτη ενός επτανησιακού μελοδράματος, πάνω σ' ένα διπλό σταυροδρόμι. Σταυροδρόμι, στην Ευρώπη, της μεταρρομαντικής όπερας και των νέων τάσεων της εθνικής μουσικής. Σταυροδρόμι, στην Ελλάδα, της επτανησιακής αρμονικής αισθητικής και του αρμονικά παρθένου νεοελληνικού ακροατηρίου.

Ο Παύλος Καρρέρ (1829-1896) γεννήθηκε στη Ζάκυνθο και μελέτησε μουσική στην πατρίδα του, αργότερα στην Κέρκυρα κοντά στον Μάντζαρο, για να καταλήξει στο ωδείο του Μιλάνου. Είναι ακόμα σπουδαστής, όταν του ανατίθεται από τον εκδοτικό οίκο Cantù, η διασκευή γνωστών αποσπασμάτων όπερας σε μουσική δωματίου. Παράλληλα, στο διάστημα 1852-1856, τρεις όπερές του (*Dante e Bice*, *Isabella d'Aspeno*, *La Rediviva*) ανεβαίνουν με επιτυχία στο θέατρο Carcano του Μιλάνου και στην ιταλική επαρχία.

Παρά τις ευοιόνες προοπτικές ωστόσο, το 1857, ο εικοσιοκτάχρονος καλλιτέχνης επιστρέφει στην αγγλοκρατούμενη ακόμα Ζάκυνθο, έχοντας ενστερνισθεί την ιδέα της δημιουργίας και της διάδοσης ελληνικής έντεχνης μουσικής. Σίγουρα την απόφασή του επηρέασε το φιλόμουσο κλίμα της Επτανήσου, όπου κατά το 19ο αιώνα (στην Κέρκυρα ήδη από τα μέσα του 18ου) η όπερα είχε επιτύχει διαταξική αποδοχή και αναζητούσε την τοπική της έκφραση.

Αρχικά όμως ο Καρρέρ συναντάει δύο ετερόκλητα, αλλά σοβαρά, εμπόδια. Το πρώτο είναι καλλιτεχνικό, το δεύτερο κοινωνικό.

Η ιδέα της εθνικής μουσικής στο χώρο της όπερας, απέβλεπε στο συνδυασμό εθνικής θεματολογίας και έντεχνα επεξεργασμένων τοπικών μουσικών σκοπών· ή έστω πρωτότυπων συνθέσεων, κατ' απομίμηση των λαϊκών τρόπων έκφρασης.

Στα μέσα του 19ου αιώνα όμως, και αυτό αποτέλεσε το πρώτο

εμπόδιο, δεν υπήρχε ελληνόφωνος μελοδραματικός θίασος και οι επτανήσιοι συνθέτες ήταν αναγκασμένοι να καταφεύγουν σε τους ιταλικούς περιοδεύοντες θιάσους που επισκεπτότανε κάθε χρόνο το Ιόνιο. Το εμπόδιο αυτό είχε ως συνέπεια τον σολοικισμό, στην πρεμιέρα του *Μάρκου Μπότσαρη*, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός να ορκίζει τους επαναστάτες στην Αγία Λαύρα στη γλώσσα του... Δάντη.

Το δεύτερο εμπόδιο προέκυψε, αφ' ενός από την ξενομανία της νεόκοπης και άμουσης μεγαλοαστικής τάξης που περιέβαλλε τα ανάκτορα, αφ' ετέρου από τη μικρόψυχη αντιζηλία κάποιων απογόνων των αγωνιστών του 1821 και από τη διαχρονική πολιτική συμφεροντολογία. Το 1858 ο Καρρέρ γίνεται δεκτός από τον Όθωνα και παρουσιάζει αποσπάσματα του *Μάρκου Μπότσαρη* στο βασιλικό ζεύγος, σε πιανιστική μορφή, με αποτέλεσμα τη γενική επιδοκιμασία. Του ανατίθεται να ταξιδέψει στην Ιταλία για να σχηματίσει θίασο, προκειμένου να παρουσιαθεί η όπερά του πανηγυρικά στην ελληνική πρωτεύουσα. Φτάνοντας στην Ιταλία όμως, πληροφορείται ότι η χορηγία ανακλήθηκε για να μη στενοχωρηθούνε κάποιες αυλικές οικογένειες αγωνιστών, από... τη δόξα των Μποτσαρέων.

Τελικά, όπως προαναφέρθηκε, ο συνθέτης παρουσιάζει τον *Μάρκο Μπότσαρη* με δικές του δυνάμεις το 1861 στην Πάτρα και το Δεκέμβριο του 1864, μετά την Ένωση (και την άρση της αγγλικής λογοκρισίας), στη Ζάκυνθο. Το έργο γίνεται δεκτό με ενθουσιασμό και η φήμη του συνθέτη εδραϊώνεται στην Επτανήσο, αλλά και στα ελληνικά αστικά κέντρα. Το 1866 διδάσκεται στην Ερμούπολη της Σύρου, το 1875 για δεύτερη φορά στην Πάτρα, ενώ τον ίδιο χρόνο ο Καρρέρ βιώνει τη θριαμβευτική υποδοχή της όπεράς του από το κοινό των Αθηνών. Την απόλυτη δόξα ωστόσο, την συναντάει το 1888 σε ελληνική μετάφραση και την ολοκληρώνει μετά το 1900, χάρη στο θίασο του Ελληνικού Μελοδράματος του Διονυσίου Λαυράγκα. Ο *Μάρκος Μπότσαρης* ξαναπαρουσιάζεται το 1889 στην Αθήνα υπό τη διεύθυνση του συνθέτη και παράλληλα, αρχίζει μια θριαμβευτική σταδιοδρομία σε μουσικά κέντρα του εξωτερικού όπου ευδοκούν ελληνικές παροικίες (1889-Κάιρο, Τερζέστη, Βράιλα, Γαλάτσι, 1998-Οδυσσός, 1908-Αλεξάνδρεια, 1910-Βουκουρέστι). Το 1901 ξαναδιδάσκεται στην Αθήνα και το 1906 στην Ερμούπολη.

[1] Μετάφραση Αρ. Καμπάνη

Ο Παύλος Καρρέρ υπήρξε αναμφίβολα, ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες μουσουργούς του 19ου αιώνα. Διαθέτοντας πλούσια μελωδική και αρμονική έμπνευση, συνεδύασε τις ευρωπαϊκές αισθητικές αντιλήψεις της εποχής με άνοιγμα στην ελληνική θεματολογία, αναζητώντας και καθιερώνοντας επιτυχημένες παρεμβολές εθνικού ήχου. Παράδειγμα αποτέλεσε η πανελλήνια αποδοχή της άριας *Ο γέρο-Δήμος*, που κατέληξε να θεωρηθεί δημοτικό τραγούδι. Υπήρξε ο άξιος πρωτοπόρος της προσπάθειας δημιουργίας ελληνικής έντεχνης μουσικής, παρότι το αθηναϊκό κατεστημένο δεν τον στήριξε εν ζωή και παρότι η δημιουργία του, μεταγενέστερα, παραγκωνίστηκε από τους απολογητές της Εθνικής Σχολής. Σήμερα, ωστόσο, η προσφορά του επαναξιολογήθηκε και η θέση του αποκαταστάθηκε. Κυρίως, χάρη στην ηχογράφιση έργων του (των μελοδραμάτων *Κυρά Φροσύνη*, *Δέσπω*, *η ηρωίς του Σουλίου* και άλλων) υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Βύρωνος Φιδετζή. Επίσης, χάρη στη διδασκαλία της τελευταίας του όπερας *Μαθαθών - Σαλαμίς* το 2003, από την Εθνική Λυρική Σκηνή, ξανά υπό την διεύθυνση του Βύρωνος Φιδετζή. Τέλος, χάρη στην έκδοση των *Απομνημονευμάτων και της Εργογραφίας* του από το Μουσείο Μπενάκη και το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, με επιμέλεια, εκτενή παρουσίαση και σχόλια, του μουσικολόγου Γιώργου Λεωτσάκου.

Ειδικά ως προς τον *Μάρκο Μπότσαρη* όμως, η μοίρα υπήρξε άδικη. Μετά από 50 χρόνια πανελληνίας αναγνώρισης, τον εγκατέλειψε απροστάτευτο στην αδιαφορία και στην ανευθυνότητα. Στην αδιαφορία άσχετων ατόμων· στην ανευθυνότητα ανάξιων φορέων. Διασώθηκε μόνο το σπαρτίτο (τα φωνητικά μέρη με συνοδεία πιάνου) στο «Μουσείο Σολωμού και επιφανών Ζακυνθίων», ενώ το ορχηστρικό μέρος μέχρι σήμερα θεωρείται χαμένο.

Για το λόγο αυτό, η φετινή αναβίωση του *Μάρκου Μπότσαρη* στα πλαίσια των «Ελληνικών Μουσικών Γιορτών» (έστω και με συνοδεία πιάνου στη θέση της ορχήστρας) υπό τη διεύθυνση του Βύρωνος Φιδετζή, αποτελεί μίαν άκρως ενδιαφέρουσα καλλιτεχνική προσφορά και ταυτόχρονα, μίαν εκπλήρωση ηθικού χρέους.

Επιχειρούμε μια καταγραφή των παρουσιάσεων (διδασκαλιών) είτε σε ολοκληρωμένη μορφή είτε σε αποσπάσματα της όπερας *Μάρκος Μπότσαρης* του Παύλου Καρρέρ. Οι περισσότερες πληροφορίες προέρχονται από το πολύτιμο βιβλίο της Αύρας Ξεπαπαδάκου: *Μάρκος Μπότσαρης* (Εκδ. Fagotto 2013), με μερικές δικές μας προσθήκες. Στόχος μας είναι να δείξουμε την αμείωτη αποδοχή που είχε από το πλατύ κοινό σε όλες τις γωνιές του Ελληνισμού.

1861, 18 Απριλίου, Πάτρα, *Θέατρον*,
Μ. Διεύθυνση: Augusto Pasquale

1864, 19 Δεκεμβρίου, Ζάκυνθος, Θέατρο *Απόλλων*,
Μ. Διεύθυνση: Παύλος Καρρέρ

1866, τελ. Οκτωβρίου - αρχ. Νοεμβρίου, Ερμούπολις
Σύρου, Θέατρο *Απόλλων*, Μ. Διεύθυνση: Γεώργιος
Δομενιγίνης

1867, Ιανουάριος, Σιένα, Ιταλία. (Πηγή: Riemann
Opernlexikon)

1875, 12 Ιανουαρίου, Πάτρα, Θέατρο *Απόλλων*,
Μ. Διεύθυνση: Παύλος Καρρέρ.

1875, 14 Ιουνίου, Αθήναι, Θέατρο *Απόλλων*,
Μ. Διεύθυνση: Angelo Mascheroni.

1876, Νοέμβριος, Ερμούπολις Σύρου, Θέατρο *Απόλλων*
(αποσπάσματα).

1888, Αύγουστος, Πάτρα, Θέατρο *Παράδεισος*

1889, 9 Φεβρουαρίου, Αλεξάνδρεια, Θέατρο *Ζιζίνια*,
Μ. Διεύθυνση: Σπ. Μπεκατώρος

1889, 22 Φεβρουαρίου, Κάιρο, Χεδιβική Όπερα,
Μ. Διεύθυνση: Σπ. Μπεκατώρος

1889, 12 Αυγούστου, Αθήνα, Θέατρο Φαλήρου και Θέατρο
Ευτέρπη, Μ. Διεύθυνση: Π. Καρρέρ.

1889, 18 Σεπτεμβρίου, Μασσαλία, Θέατρο *Gymnase*
Μ. Διεύθυνση: Auber.

1889, 15 Οκτωβρίου, Τεργέστη, Θέατρο *Politeama Rossetti*,
Μ. Διεύθυνση: Ελπίδα Καούκη-Λαμπελέτ.

1889, αρχ. Δεκεμβρίου, Βραΐλα, Μ. Διεύθυνση: Ελπίδα Καούκη-Λαμπελέτ.

1890, 18 Φεβρουαρίου, Οδησσός, Δημοτικό Θέατρο.
Μ. Διεύθυνση: Ε. Καούκη-Λαμπελέτ.

1891, 22 Φεβρουαρίου, Αθήναι, Δημοτικό Θέατρο,
Μ. Διεύθυνση: Ιωσήφ Καίσαρης ή Λουδοβίκος Διμέντος

1891, 10 Ιουλίου, Αθήναι, Θέατρο *Ορφανίδου*,
Μ. Διεύθυνση: Λουδοβίκος Διμέντος

1891, 28 Σεπτεμβρίου, Αθήναι, Δημοτικό Θέατρο,
Μ. Διεύθυνση: Ναπολ. Λαμπελέτ.

1892, 1 Ιανουαρίου, Αλεξάνδρεια, Θέατρον *Ζιζίνια*,
Μ. Διεύθυνση: Ν. Λαμπελέτ.

1902, Ιανουάριος, Βουκουρέστι, Μουσική Διεύθυνση:
Σπιρίδων Μπεκατώρος.

1902, 1 Ιανουαρίου, Βραΐλα, Μέγαρον Ράλλη,
Μ. Διεύθυνση: Σπιρίδων Μπεκατώρος.

1906, 7 Φεβρουαρίου, Πειραιεύς, Δημοτικόν Θέατρον,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1906, 18 Μαρτίου, Ερμούπολις Σύρου, Θέατρο *Απόλλων*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1906, 4 Απριλίου, Πειραιεύς, Δημοτικόν Θέατρον,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1906, 8 Απριλίου, Αθήναι, Θέατρον *Νέα Σκηνή*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1907, Νοέμβριος, Ηράκλειο Κρήτης, Καφενείο *Παράγκα*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1908, 4 Μαρτίου, Αλεξάνδρεια, Θέατρον *Νέα Αλάμπρα*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1908, 25 Μαρτίου, Κάιρον, Θέατρο *Αμπάς*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1909, 5 Σεπτεμβρίου, Αθήναι, Θέατρον Συντάγματος,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1913, 9 Φεβρουαρίου, Αθήναι, Δημοτικό Θέατρο.

1913, 21 Μαΐου, Αθήναι, Θέατρον *Πανελλήνιον*.
Μ. Διεύθυνση: Θεόφρ. Σακελλαρίδης.

1913, 6 Οκτωβρίου, Θεσσαλονίκη, Θέατρο Λευκού Πύργου. Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1913, τέλη. Βουκουρέστι, Λυρικόν Θέατρον, Ελλ. Μελόδραμα. (Μουσική, Νο 25/ Ιαν. 2014)

1919, 25 Μαρτίου, Αθήναι, Θέατρο *Ολύμπια*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1923, 15 Φεβρουαρίου, Έβανστον, Ιλλινόις, Θέατρο *The Drama Club* (αποσπάσματα).

1930, 25 Μαρτίου, Θεσσαλονίκη, Θέατρο Λευκού Πύργου.
Μ. Διεύθυνση: Τ. Καραλίβανος

1930, 29 Μαρτίου, Αθήναι, Θέατρο *Ολύμπια*,
Μ. Διεύθυνση: Δ. Λαυράγκας.

1930, 9 Απριλίου, Πειραιεύς, Δημοτικόν Θέατρον,
Μ. Διεύθυνση: Αλέκος Κυπαρίσσης

1935, 29 Σεπτεμβρίου, Αθήναι, Παναθ. Στάδιον,
Μ. Διεύθυνση: Στ. Βαλτετσιώτης

1937, 11 Σεπτεμβρίου, Θεσσαλονίκη, Θέατρο *Μέγας Αλέξανδρος*, Μ. Διεύθυνση: Σ. Βασιλειάδης

1939, Μάρτιος, Σικάγο, Όπερα.

1939, 28 Μαρτίου, Θέατρο *Patio*, Σικάγο,
Μ. Διεύθυνση: Νικ. Βάρζος.

1944, 3 Νοεμβρίου, Αθήναι, Θέατρο *Ολύμπια*,
Μ. Διεύθυνση: Τότης Καραλίβανος.

1946, 9 Ιουνίου, Σικάγο, Δημοτική Όπερα,
Μ. Διεύθυνση: William Fantozzi.

1948, 13 Ιουνίου, Θεσσαλονίκη, Θέατρο *Παλλάς*,
Μ. Διεύθυνση: Επαμεινώδας Φλώρος

1949, 25 Μαρτίου, Αθήναι, Θέατρο *Ολύμπια*,
Μ. Διεύθυνση: Αντίοχος Ευαγγελάτος.

1957, 2 Ιουνίου, Κατερίνη, Αίθουσα *Ευκαρπύδη*,
Μ. Διεύθυνση: Μίμης Παπαδημητρίου.

1966, Γαννιτσά, Αίθουσα *Αστέρια*.

1973, 25 Μαρτίου, Αθήναι, Θέατρο *Ολύμπια*,
Μ. Διεύθυνση: Στέλιος Καφαντάρης.

- 1988, 6 Ιουνίου, Θεσσαλονίκη, ΚΘΒΕ,
Μ. Διεύθυνση: Νίκος Αστρινίδης (αποσπάσματα).
- 2012, 25 Ιουνίου, Αθήνα, Αίθουσα *Παρνασσός* με πιάνο,
Διδασκαλία: Δημήτρης Γιάκας.
- 2015, 29 Απριλίου, Αθήνα, Θέατρον *Ελληνικού Κόσμου*,
Μ. Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής.
- 2016, 27 Σεπτεμβρίου, Σαντορίνη, Μπελλώνειο
Πολιτιστικό Κέντρο, 38ο Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ
Σαντορίνης, Πιάνο: Δημήτρης Γιάκας (αποσπάσματα).
- 2016, 4 Δεκεμβρίου, Αθήνα, Ίδρυμα Κακογιάννη, ΦΟΑ,
Μ. Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής.
- 2017, 5 Νοεμβρίου, Νέα Υόρκη, *Olin Hall Auditorium-Bard
College*, Μ. Διεύθυνση: Παύλος Κόρδης (Α Πράξη).

ΕΝΑΣ ΗΡΩΑΣ ΠΟΥ ΕΝΕΠΙΝΕΥΣΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΣ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΖΟΥ

Ο Μάρκος Μπότσαρης δεν ήταν ένας απλός αγωνιστής. Συνδύαζε την ανδρεία με τη φρόνηση και τη μόρφωση, προσβλέποντας ένα λαό ελεύθερο και αδελφωμένο ανεξάρτητα από φυλή και τάξη. Είχε συντάξει και ένα πλουσιώτατο λεξικό Ελληνικής και Αρβανίτικης διαλέκτου. Ο ηρωικός θάνατός του συνέβη σε μια κρίσιμη φάση της Επανάστασης. Ο λαός τον θρήνησε με περισσότερα από πενήντα δημοτικά τραγούδια, μερικά από τα οποία είναι γραμμένα στα Αρβανίτικα. Η φήμη του διατηρήθηκε για πολλές δεκαετίες ξεπερνώντας τα σύνορα της επαναστατημένης Ελλάδας και ενέπνευσε και πολλούς Έλληνες και φιλέλληνες ποιητές, συνθέτες και ζωγράφους.

Από τους λόγιους βάρδους πρώτοι τον τίμησαν το 1823 ο Μιχαήλ Σχοινάς με την *Ωδή στον θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη* στο London Magazine και Διονύσιος Σολωμός με το συγκλονιστικό ποίημα: *Η δόξα δεξιά συντροφεύει...* Αργότερα και ο Κωστής Παλαμάς με το *Η παιδούλα στον τάφο του Μπότσαρη*. Ο Αμερικανός Fitz Greene Halleck το 1825 δημοσίευσε το ποίημα *Marco Bozzaris* στη Νέα Υόρκη και ο Wilhelm Müller στα *Griechische Lieder* του έχει δύο ποιήματα αφιερωμένα στον Μάρκο Μπότσαρη.

Τότε κυκλοφόρησε στο Παρίσι και η βιογραφία του (*Biographie des Hellènes, Marcos Botzaris*, Νοέμβριος του 1825) η οποία άπλωσε τη φήμη του στους φιλελληνικούς κύκλους με αποτέλεσμα να γραφτούν τραγούδια, ποιήματα και θεατρικά έργα αφιερωμένα σ' αυτόν. Έτσι έχουμε τα:

La veuve du Grec Botzaris à l'autel de Marie, Jardin (1825).

Marcos Botzaris au Mont Aracynthe, par Juste Olivier, Lausanne 1826

Markos Botzaris eller Den Selleidiska Örnens En Grekisk Sång af K. A. Nicander. Stockholm 1826.

La tomba di Marco Botzaris di Camillo Paganel. Livorno 1826, Paris 1826, Firenze 1829.

Botzaris et Chriscéi et quelques héros de la Grèce Moderne. Mme Daring. Paris 1828.

Marco Bozzari, tragedia di Tommaso Zauli Saiani. Corfu 1833. Έλλ. έκδοση, Ζάκυνθος 1867.

Marko Botzaris oder Der Freiheitskampf der Griechen, Benno Rauchenegger, München 1839.

Marco Botzaris o L' amor della patria, Pietro Giuria, Savona, 1842.

Byron (Botzaris & Canaris) au camp des Grecs, trio par Nicoris, Paris 1826.

Scene Elleniche (Marco Bozzari) di Angelo Brofferio, Torino, 1844.

Botsaris, a tragedy in 5 acts, by Nathaniel Deering, Portland, 1851.

Markos Botzaris, Trauerspiel, von Sepp von Lassberg (Johann Nepomuk), Mainz 1860.

Botzaris à Missolonghi, Henri Garnier, Le Vaire, 1914.

Η Joh. Kinkel διασκεύασε ένα ημιλόγιο τραγούδι για τον θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη (Έλληνες κλαύσωμεν άνδρα γενναίον) και εξέδωσε το *Hymn auf dem Tod Marco Botzaris*, Cöln 1843.

Στην μετεπαναστατική Ελλάδα υμνήθηκε από Θεατρικούς συγγραφείς όπως ο Ιωάννης Ζαμπέλιος, ο Αλέξανδρος Σούτσος, ο Θεόδωρος Αλκαίος, ο Υπάτιος Αυγερινός, ο Αντώνιος Αντωνιάδης, ο Ι. Δ. Έξαρχος, ο Χρίστ. Κρανωτής κ. α.

Ο Φραγκίσκος Δομενεγίνης έγραψε την όπερα *Μάρκος Μπότσαρης* σε κείμενο του Ιωσήφ Λαγουιδάρα το 1849. Μετά από πολλές δυσκολίες παρουσιάστηκε ολόκληρο το 1861. Στο ίδιο λιμπρέττο συνέθεσε περί το 1873 την ομώνυμη όπερά του και ο Αργοστολιώτης Νικόλαος Τζανής Μεταξάς. Η όπερα αυτή, χαμένη για περισσότερα από 150 χρόνια ανακαλύφθηκε πρόσφατα και παρουσιάστηκε στον Πειραιά (7/10/2021) και στην Αθήνα (22/10/2021) από τη ΦΟΑ σε μουσική διεύθυνση του Νίκου Μαλιάρα. Σε αταύτιστο κείμενο ήταν και η όπερα *Μάρκος Μπότσαρης* του Ιωσήφ Λιβεράλη του 1857. Δυστυχώς τα έργα αυτά θεωρούνται σήμερα χαμένα. Ο Μαλτέζος Ναπολέων Μισφούδ συνέθεσε πολλά έργα με θέματα από την ελληνική επανάσταση. Ένα από αυτά *Η Αναχώρηση του Μάρκου Μπότσαρη*, με ελληνική μετάφραση του Ισιδώρου Σκυλίση στην προμετωπίδα της αναφέρει ως τόπο έκδοσης τη Σμύρνη του 1846. Αναφέρεται παρουσίασή της στο θέατρο Μπούκουρα το ίδιο έτος. Μια άλλη λυρική σκηνή με τίτλο *Prologo dell' opera Marco Botzaris*, σε μουσική του Giovanni Piacentini, ανέβηκε στο

Palermo το 1862 και ο Riccardo Boniccioli έγραψε στην Κέρκυρα την όπερα *Marco Botzari* το 1883.

Από εικαστικής πλευράς έχουμε το άγαλμα του Pierre-Jean David d'Angers: *La Jeune Grecque au tombeau de Marco Botzaris*, τους γνωστούς πίνακες του Ludovico Lipparini: *Ο Θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη* και *Ο Βύρων ορκίζεται στον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη* καθώς και πίνακες των Delacroix, Marsiglio, Hess, Deneuille, Gérôme, Χρηστίδη, Ιατρίδη, Θεόφιλου κ.ά.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ: Ο λαός εμπρός από το σπίτι του Μάρκου Μπότσαρη εκφράζει την ανυπομονησία του για τον αγώνα της Ανεξαρτησίας. Από το σπίτι του Μπότσαρη ακούγεται το τραγούδι του Γερο-Δήμου. Ένας αγγελιαφόρος φέρνει το σπουδαίο μήνυμα: Όλοι στα Καλάβρυτα. Μια γυναίκα πρόσφυγας, η Σοφία, ζητά άσυλο στο σπίτι του Μάρκου και, γνωρίζοντας για την Επανάσταση, συμβουλεύει τους Έλληνες αγωνιστές να ενεργήσουν γρήγορα. Η Χρυσή, σύζυγος του Μπότσαρη, την καλοδέχεται στο σπιτικό της, ενώ η χωρωδία των γυναικών και η Σοφία τραγουδούν καταρώμενοι τους δειλούς.

ΕΙΚΟΝΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Στη Μονή της Αγίας Λαύρας, όλοι οι αγωνιστές, υπό την καθοδήγηση του Παλαιών Πατρών Γερμανού, ορκίζονται να θυσιαστούν για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Η σημαία της Επανάστασης ευλογείται.

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Στο στρατόπεδο του εχθρού, οδηγείται αιχμάλωτη η Σοφία που την έχουν συλλάβει ως κατάσκοπο. Στη σκηνή που μπήκε αντικρύζει ένα κόσμημα που ήταν του συζύγου της, του Μίλου, τον οποίο θεωρεί νεκρό. Πιστεύει ότι βρίσκεται στη σκηνή του δολοφόνου του άντρα της. Η έκπληξή της είναι όμως μεγάλη, όταν βλέπει τον ίδιο τον άντρα της, τον Μίλο, να μπαίνει στη σκηνή. Έχει αλλαξοπιστήσει και έχει γίνει πασάς, με το όνομα Μουσταφάς. Όταν μένουν μόνοι, η Σοφία του αποκαλύπτει ποια είναι -γιατί είναι μεταμφιεσμένη- και τον κατηγορεί για την άνανδρη πράξη του. Ο Μίλος της υπόσχεται να την αφήσει ελεύθερη, για να στείλει μήνυμα στον Μάρκο ότι ο πασάς θα ήθελε να κάνει συνθήκη τιμής για την παράδοση της πολιορκημένης πόλης. Καταφθάνει Έλληνας αγγελιαφόρος, που είναι ο ίδιος ο Μάρκος, για να κατασκοπεύσει και ελευθερώνει τη Σοφία. Ο Μίλος, μαθαίνοντας ότι ο Έλληνας που πήρε τη Σοφία είναι ο Μάρκος, εξοργίζεται και ορκίζεται να μην επιτρέψει να τον εξαπατήσουν άλλη φορά.

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Οι Σουλιώτες τραγουδούν για τη λευτεριά τους, καθώς ο Μάρκος περιμένει τον αντιπρόσωπο του πασά. Σε λίγο εμφανίζεται ο ίδιος ο Μίλος-Μουσταφάς. Στη συζήτηση επιτιμά τον Μάρκο που είχε έρθει στο στρατόπεδό του μεταμφιεσμένος. Ο Μάρκος του λέει ότι δεν ήρθε για να κατασκοπεύσει αλλά μόνο για να ελευθερώσει τη Σοφία. Ο Μίλος μένει ευχαριστημένος επειδή η Σοφία δεν αποκάλυψε την ταυτότητά του. Αν και οι προτάσεις για ανακωχή είναι αρκετά δελεαστικές, ο Μάρκος δεν τις δέχεται. Έρχεται η Σοφία που μαρτυρεί σε όλους ότι ο Μουσταφάς δεν είναι άλλος από τον προδότη σύζυγό της Μίλο.

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ο Μάρκος αποχαιρετά το σπίτι του και αφήνει προστάτη τον Γερμανό. Οι Σουλιώτες αναγγέλλουν την έφοδο των εχθρών. Ο Μάρκος δίνει διαταγές για την εξόρμηση με σκοπό να εκδικηθεί την προδοσία του Μίλου. Οι Σουλιώτες γράφουν μια νέα νίκη, ενώ ο Μάρκος πληρώνει με τη ζωή του τον θρίαμβο αυτόν.

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑ ΡΗΣ

Παύλος Καρρέρ

ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ
ΣΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Σε συναυλιακή μορφή

ΒΥΡΩΝ ΦΙΔΕΤΖΗΣ

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης με το δίπλωμα του σολίστ του βιολοντσέλου και της διεύθυνσης ορχήστρας.

Στις συναυλίες του ως σολίστ και ως διευθυντής ορχήστρας με ελληνικές και ξένες συμφωνικές ορχήστρες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Ευρώπη, Ασία, Άπω Ανατολή, Αμερική, Βόρεια Αφρική), προβάλλει πάντα τη νεοελληνική δημιουργία.

Υπήρξε μόνιμος αρχιμουσικός της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, καθώς και επικεφαλής ή προσκεκλημένος αρχιμουσικός σε ορχήστρες της Ρωσίας και της Βουλγαρίας, και καλλιτεχνικός υπεύθυνος της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Θεσσαλονίκης. Χρημάτισε και Καλλιτεχνικός Διευθυντής της ΚΟΑ την περίοδο 2004-2011. Από τον Νοέμβριο 2016 είναι Καλλιτεχνικός Διευθυντής στη Φιλαρμόνια Ορχήστρα Αθηνών.

Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, του οποίου υπήρξε επί σειρά ετών μέλος της Διοικούσας Επιτροπής

και τον Οκτώβριο του 2012 εξελέγη μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του. Διετέλεσε Πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής των Μουσικών Σχολείων της χώρας (1994-2005).

Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών (1975), την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής (2000 και Μέγα Βραβείο Μουσικής 2016) καθώς και από άλλους φορείς. Εξελέγη επίτιμο μέλος της Ενώσεως Ελλήνων Μουσουργών (1986). Το 2010 αναγορεύτηκε επίτιμο διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΔΙΑΝΟΜΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ

Μάρκος Μπότσαρης

Ο τενόρος Κωνσταντίνος Κληρονόμος αποφοίτησε από το ωδείο Athenaeum (μονωδία, τάξη Χριστίνας Γιαννακοπούλου) και ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στο πανεπιστήμιο

Mozarteum στο Σάλτσμπουργκ (τάξη των Barbara Bonney, J. Wallnig και E. Gramss), ως υπότροφος του σωματείου υποτροφιών Μαρία Κάλλας (υποτροφία Χρήστος Λαμπράκης) και του ιδρύματος Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης.

Έχει συνεργαστεί μεταξύ άλλων με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Theater Bremen, Theater Görlitz, Stadttheater Pforzheim, Theater für Niedersachsen, MMA, MMΘ, Φεστιβάλ Αθηνών, Festival Kvarner, Φεστιβάλ Αιγαίου, Φεστιβάλ Επταπυργίου και με ορχήστρες όπως Deutsche Staatsphilharmonie Rheinland-Pfalz, Moravian Philharmonic, ΚΟΘ, Ορχήστρα σύγχρονης μουσικής της ΕΡΤ κ.α.

Έχει αποσπάσει θετικές κριτικές για το τίμπρο της φωνής του, το προσεγμένο του τραγούδι, το υποκριτικό του ταλέντο και την πληθωρική σκηνηκή του παρουσία ερμηνεύοντας ρόλους όπως Mario Cavaradossi (*Tosca*), B.F. Pinkerton (*Madama Butterfly*), Il Duca di Mantova (*Rigoletto*), Chevalier des Grieux (*Manon*), Roméo (*Roméo et Juliette*), Max (*Der Freischütz*), Tito (*La Clemenza di Tito*), Tamino (*Die Zauberflöte*), Nemorino (*L'elisir d'amore*), Prinz Sou Chong (*Das Land des Lächelns*) καθώς και τα Ορατόρια *Messiah* του G.F. Händel, *Stabat Mater* του A. Dvořák και τις λειτουργίες *Petite Messe Solennelle* του G. Rossini, *Messa da Requiem* του G. Verdi.

ANNA ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗ

Σοφία

Υψίφωνος, σπούδασε μονωδία και μελοδραματική στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης (δίπλωμα, τάξη Κ. Καρατζά). Συνέχισε μεταπτυχιακές σπουδές στη Μουσική Ακαδημία Μονάχου με τη Δ. Ευαγγελιάτου, ενώ ειδικεύτηκε στο ληντ με τον Χ. Ντώιτς. Απέσπασε υποτροφία από το Σωματείο «Μαρία Κάλλας» (2009) και τη Διεθνή Ένωση Ρίχαρντ Βάγκνερ (Μόναχο).

Έχει ερμηνεύσει *Véronique (Le Docteur Miracle)*, *Mimi (La bohème)*, *Fiordiligi (Cosi fan tutte)*, *Κόμησα Αλμαβίβα (Le nozze di Figaro)*, *Donna Anna (Don Giovanni)*, «Όπερα της βαλίτσας», *Jessie (Mahagonny Songspiel)*, *Βιβίκα (Ο Βαρφτιστικός)*, *Micaëla (Carmen)*, *Arminda (La finta giardiniera)*, *Sara (Fior di Maria)*, *Ανθούλα (Περούζι)*, *Amelia (Simon Boccanegra)*, *Ντόλυ (Η πριγκίπισσα της Σάσωνος)*, *Rosalinde (Die Fledermaus)*, *Χαλιμά (Η Χαλιμά)*, *Donna Elvira (Don Giovanni)* και τον ομώνυμο ρόλο στο έργο Δεσποινίδς ντε Μπελ-ιλ. Συμμετείχε στην πρώτη παρουσίαση έργων των S. Altan, A. Elkana, Γ. Κουμεντάκης στο Μόναχο («Οδύσσεια», 2013), καθώς και στην πρώτη εκτέλεση του έργου *Σατυρικών* του Δ. Παπαδημητρίου

(Στέγη Ιδρύματος Ωνάση, 2014). Απέσπασε έπαινο στον διαγωνισμό Grand Prix Maria Callas (2014) και γ' βραβείο στον Διεθνή διαγωνισμό «Μαρία Κράγια» (2015).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

Μουσταφά

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Πήρε δίπλωμα μονωδίας από το Εθνικό Ωδείο με τη Δεσποίνα Καλαφάτη. Παρακολούθησε μαθήματα κοντα στον Josef Metternich στο Μόναχο και ως υπότροφος του I.K.Y. πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στην Ακαδημία Μουσικής του Μονάχου (τάξη Δαφνης Ευαγγελάτου).

Από το 2009 ανήκει στο δυναμικό της Όπερας της Βόννης, με τακτικές εμφανίσεις σε λυρικά θέατρα της Γερμανίας, όπως Essen, Dortmund, Gelsenkirchen, Nuremberg, Coburg, Pforzheim.

Το ρεπερτόριο του περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ρόλους όπως Don Giovanni, Conte d'Almaviva (*Le nozze di Figaro*), Germont (*La Traviata*), Posa (*Don Carlo*), Mandryka (*Arabella*), Figaro (*Il barbiere di Siviglia*).

Εκτός από το χώρο της όπερας ο

Γιώργος Κανάρης δραστηριοποιείται και στο χώρο του Lied, έχοντας στο ρεπερτόριο του έργα των Schumann, Strauss, καθώς και άλλων συνθετών.

Το 2010 βραβεύτηκε από τους Φίλους της Όπερας της Βόννης και το 2011 υπήρξε υπότροφος του Γερμανικού Συνδέσμου Richard Wagner.

Το 2017 κυκλοφόρησε CD με τίτλο Songs of Yearning - Sehnsuchtslieder από την εταιρεία "Hänssler CLASSIC", στο οποίο ερμηνεύει τους κύκλους *An die ferne Geliebte* (Beethoven) και *Schwanengesang* (Schubert). Το 2020 κυκλοφόρησε η δεύτερη δισκογραφική του δουλειά με έργα Duparc, Ravel, Ibert και Debussy και τίτλο *Invitation au Voyage*.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΜΠΟΓΛΗΣ

Παλιών Πατρών Γερμανός

Ο βαθύφωνος Χριστόφορος Σταμπόγλης έχει εμφανιστεί στα μεγαλύτερα λυρικά θέατρα του κόσμου (Μετροπόλιταν Όπερα, Βασιλική Όπερα του Λονδίνου Κόβεντ Γκάρντεν, Τεάτρο Ρεάλ -Μαδρίτη, Grand Théâtre de Genève, Glyndebourne Opera Festival,

Bayerische Staatsoper κλπ). Στη μουσική και τεχνική του διαμόρφωση, τον στήριξαν οι Υποτροφίες «Μαρία Κάλλας», οι αείμνηστοι Χρ. Λαμπράκης και Κώστας Πασχάλης και τέλος ο μεγάλος βαθύφωνος Δ. Καβράκος με τον οποίο μελετά έως σήμερα. Θεωρεί τον εαυτό του καλλιτεχνικό θρέμμα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής όπου έκανε τα πρώτα του βήματα καθώς και του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών. Έχει επίσης συμπράξει πολλές φορές με την ΚΟΑ και την Συμφωνική Ορχήστρα και Χορωδία της ΕΡΤ καθώς και την ΚΟΘ.

Έχει δώσει πολλά προσωπικά ρεσιτάλ καθώς και συναυλίες θρησκευτικής μουσικής. Το ρεπερτόριο του ξεπερνά τους 100 ρόλους και έχει ηχογραφήσει για την EMI Classics, Bongiovanni, Rossini Opera Festival καθώς και την LYRA. Επίσης κυκλοφορεί σε DVD ο *Κουρέας της Σεβίλλης (Il barbiere di Siviglia)* του Glyndebourne Festival όπου ερμηνεύει τον Don Basilio.

ΑΡΤΕΜΙΣ ΜΠΙΟΓΡΗ

Χρυσή

Μεσόφωνος, σπούδασε πιάνο και κλασικό τραγούδι (δίπλωμα μονωδίας, τάξη Μαρίας Κρίλοβιτς). Υπήρξε μέλος του Στούντιο Όπερας

της ΕΛΣ (2009-11), ενώ συνεχίζει μελέτη ρεπερτορίου με τον Άρη Χριστοφέλλη. Έχει συνεργαστεί με ΚΟΑ, Συμφωνική Ορχήστρα Κύπρου, Συμφωνική Ορχήστρα ΕΡΤ, Καμεράτα, Ergon Ensemble, Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής. Συνεργάζεται τακτικά με τον συνθέτη Γιώργο Κουρουπό, ερμηνεύοντας σε παγκόσμια πρώτη έργα του (*Η σκηνή των θαυμάτων, Φωνή δρυός, Λεπορέλλα*).

Στην ΕΛΣ έχει ερμηνεύσει Συνθέτη (*Ariadne auf Naxos*), Rosina (*Il barbiere di Siviglia*), Dorabella (*Così fan tutte*), Donna Elvira (*Don Giovanni*), Angelina (*La Cenerentola*), Stéphanie (*Roméo et Juliette*), Cherubino (*Le nozze di Figaro*), Prince Orlofsky (*Die Fledermaus*). Πρόσφατα τράγουδησε τον ομώνυμο ρόλο στην όπερα *Δέσπω* του Παύλου Καρρέρ στο επετειακό αφιέρωμα για τα 200 χρόνια από την ελληνική επανάσταση, ενώ έχει εμφανιστεί και στο ρόλο της *Εύθυμης Χίρας* σε παραγωγή του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών. Συμμετείχε στην πρώτη παγκόσμια αναβίωση της όπερας του C.W. Gluck *Il trionfo di Clelia* (Royal Opera House-Linbury Studio), και παράλληλα σ' έργα σύγχρονου ρεπερτορίου (αφιέρωμα για τα 80 χρόνια του πρωτοποριακού Βρετανού συνθέτη Peter Maxwell Davies (Icones- Miss Donnithorne's maggot, MMA), *Madness* στο Φεστιβάλ Αθηνών, τραγουδώντας το έργο του Thomas Larcher *My illness is the medicine I need*, τα 16 τραγούδια του Νίκου Σκαλκώτα σε πρώτη εκτέλεση (Μ.Μ.Α), κ.α)

Είναι απόφοιτη του Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 59, 106 79 - Αθήνα
Τ. 210 3642540

www.opanda.gr

*

Το θέατρο Ολύμπια είναι προσβάσιμο
σε άτομα με αναπηρία.

Προώληση ειστηριων
online: www.ticketsservices.gr
Τηλεφωνικες παραγγελιες: 210 7234567
Εκδοτηριο: Πανεπιστημιου 39 - Αθηνα

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΕΙΝΑΙ Η ΑΘΗΝΑ
CULTURE IS ATHENS

www.opanda.gr

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Πολιτισμός, Αθλητισμός,
Διαρκεια και Αλληλεγγύη

www.opanda.gr